

Plaznik in kirazir Martin.

Slika s kmetov.

Spisal Podlimbarski.

Plaznikova hiša stoji nekoliko v stran od vélike ceste na nizkem porobku krašenjskih hribov. To poslopje dela vsakomu, ki se mu bliža, prijeten vtisek. Belína zidovja, rmenkaste lise v slamnati strehi, živo zelena polokna, čistota po vseh oglih, vse to priča, da je pri Plazniku vedno vse v rédu. To obstojateljstvo je napotilo že marsikakega potnika, da je pustil neznatne hiše ob cesti in gostilno na stráni ter krenil pod gostoljubne peroti Plaznikove.

Odkar se zavedam, rad sem zahajal k Plazniku. Poleg gospodarja me je vabila tudi fizijonomija hiše njegove. Vidim, da se smehljate, ker prisvajam hiši fizijonomijo. Dà, tudi hiše imajo svoje fizijonomije, ki se med seboj razlikujejo, kakor vse druge fizijonomije. Če boste zvesto ogledovali kmetske hiše in razmotravali značaj njih gôspodarjev, najdete med obema nekako sorodnost in harmonijo in pritrдите mi, da se kmetske hiše izprevržejo po blagostanji in po svojstvih gôspodarjev, takó da se gospodarjev značaj vtisne v fizijonomijo njegove hiše. V obrisu Plaznikovega bivališča vidim nekako ponižno dobrosrčnost. Zidano je na širjavo, takó da ima skoncema pri tleh tri ókna, pod streho pa dve, ki gledata izmed belíne zidovja ravno takó jasno in dobrohotno na vás, kakor zna gledati s svojimi še vedno milimi in čistimi očmi mati Plaznica na poštenega in pobožnega človeka. Božje okó, ki je naslikano med pristrešnima oknoma, mižurí ravno takó šegavo v beli svet, kakor Plaznik sam. Tudi znamenje gostoljubnosti in dobrodružnosti je gospodar pripojil k svojemu bivališču: pred vhodna vrata je prizidal pristrešek, v kateri je postavil klop, pripravljeno za trudnega potnika ali zgovornega soseda. Druga klop stoji na konci hiše pod božjim očesom; odtod je razgled po dolini in na vás Krašnjo, ležečo ob véliki cesti.

Na klópi pod božjim očesom sem pred nekaj leti sedel poletno popóludne s Plaznikom. Mož me je opozoril na nekatere posebno markantne hiše v vási in na značaj njih gospodarjev. Précej na desno mi je pokazal ob pogorji medlo, podprto, razdrapano kočó, kjer se noč in dan toči žganje. Povedal mi je, da se je pripetilo, da se je tam časih kak hlapec takó napil, da so morali vlití vánj látvico mleka, ker bi se sicer vnelo v njem. Strast do te pijače in nje nasledke mi je opisal takó živo, da se mi je zdelo, da vidim nad vrati óne pohujšljive kočé tisti strašni napis, ki stoji nad peklenskimi vrati: »Lasciate ogni speranza voi che entrate.« Na levo mi je pokazal novo hišo, katero je postavil priseljenec, ki je kupil posestvo od zadolženega kmeta. Ta priseljenec, tudi bi ga lahko imenoval prihajača, vtisnil je novi hiši précej svojo posebno fizijonomijo: odprl je prodajalnico in nad njena vrata nabil trdko: »Johann Potrata.« Plaznik ni bil prijatelj Potrati in ni govoril o njem pohvalno. Imenoval ga je političnega štacunarja, ki prekani, če le more. Naše mamice navadno otroke pošiljajo po dva funta solí, po unčo kave ali sladkorja. Potrata vselej porabi táko priliko: na téhtnici odtrga pri sôli po celo unčo ali pa še po več, pri kavi in sladkorju po četrt unče, za odškodnino pa pomolí otročetu rožič ali figo. Takšen podarek privabi mamici, če se ni že prej stajal v ustih sladkosnedeževih, dobrosrčen nasmeh na zadovoljno lice in izdatno poviša renomé štacunarju. Ali kdo, razven modrega Plaznika, bo zameril Potrati táko politiko in našim mamicam táko kratkovidnost? Saj vidimo podobno politiko, kakó preširno sedi na merodajnem mestu, in podobno kratkovidnost pri vsem národu, kateremu se za ogromne obete, darovane na oltar skupne domovine, podá časih kak malovreden rožič, časih pa figa. Po besedah Plaznikovih zna Potrata postreči tudi odrastlim: deklínam daruje kar zastonj po vatlu trakóv, fantinom pa, kakor nanese kupčija, ali tobačni mehur, ali rinčico za uho, ali košček rdečega mijla. Stare, trde možake, kolikor mogoče dolgo zadržava v prodajalnici. Mencaje si roke vpraša: »Kakó pa kaj Vi, ôčka?« — ali pa: »Kaj bova pa midva, ôčka?« In vsak se pri njem rad pomudí. Žganje ima znamenito, in časih ga naliže zastonj; zastonj pa bi naš kmet še sovraženi rubelj rad vzel — in ko bi mu ga vrag prinesel na repu.

Ko je Plaznik takó preresetal Potrato, pogledala sva na Bavčkovo hišo, stoječo ob cesti précej pod Plaznikovo. Ta hiša je čepela takó tožno tik neprestopne luže in kupa gnoja, kakor bi solze točila po slavni preteklosti. Skoncema ji je molela iz podstrešnih lin slama v beli svet; jedno okno je bilo zdolaj zamašeno s krpami, zgoraj

pa zalepljeno s popirjem. Vprašal sem Plaznika, kakó je kaj pri Bavčkovih.

»A, Bavček,« dejal je Plaznik, »ta je pa zagazil takó, da se ne bo izkopal nikdar več. Kakšno posestvo je imel nekdej in kakšno ima sedaj! Glejte, ob slémeni mu je dež že razril in razmil pazdír in že se vidi sléme. Ej, slábo znamenje je to za gospodarja, kaj mislite; povsod že rijejo króvnice izpod slame, jeséni mu bo pa silila móča na mizo. Ta je pa res zabredel!«

»Ali je napravil popivajoč in prepevajoč?« sem vprašal.

»Zapil ni, ampak zagospodaril. Góзде je že pred leti takó oskubel, da mora sedaj drago kupovati drva. Lani je popravljal pòd, pa je moral kupiti potrebnega lesá za pódnice. Takšen gospodar ... Spomladi je prodal travnik in jeséni govejo živino. 'Čemu mi bo', dejal je, 'stala živina čez zimo v hlevu, ko klaje nimam dosti? Mari prodam živino in jo kupim spomladi, ko se začne paša; dobiček imam dvojen: nobenega dela ni po zimi z živino, in klajo, kolikor je je, tudi lahko spravim v denar.' Takó je modroval lansko jesen in takó je tudi storil. Po zimi pa se mu je ubil denar, kateri je prejel za živino, in spomladi ni bilo nì denarja, nì živine, gnoja za njive pa tudi ne. Oh, ti hudi-manska pošast, kakó ga je bila res premotila. Dvojno škodo ima sedaj.«

»Pa take škode še poravnati ni móči.«

»Zlepa ne. Bavček pojde na boben, ne bo nikoli dolgo. Ta-le vrt pod hišo bom kupil od njega. Hišico bi si tam-le rad postavil, da bom imel na stara leta svoj kot. Saj véste, kakó se godí staremu človeku, kadar gospodarijo mladi.«

»Vi ste moder, daljnoviden gospodar,« sem dejal.

»Človek se še na svoje otroke ne more zanesti,« odgovoril je Plaznik.

Ugajal mi je njega zdravi pesimizem.

Pogledal sem na Andrejčevo hišo, prelestno in vabno za tujce in domačine. Andrejec je pokazal, da je prijatelj slikarske umetnosti in da umé spajati lepoto s haskom: na končni zid hiše svoje je dal naslikati poleg pásjaka sedečega psa z dolgim jezikom, na prednji stráni pa ima na zidu svetega Florijana, ki nas váruje časnega in večnega ognja. Vštric svetnika je naslikan venec od zelene trave in rdečih rož, znamenje, da je gostilna v hiši. Nad vse ljubim fizijonomijo takih hiš; svoje dní sem marsikako nedeljo popóldne predsedel za Andrejčevo mizo in gledal, kakó pleše pri cvileči harmoniki vtopljená v nepopisno radost slovenska deva »oberštajeriš«.

»Kaj pa pri Andrejci — ali je še takšna reč, kakersna je bila časih?« sem vprašal Plaznika,

»Ali Andrejče — oh, ta pa zna, ta. Ta bo vso vás ugnal v kozji rog. Zavoljo meje živim ž njim v prepiru, pa se bova pobotala brez tožbe. Kaj bi jezične dóhtarje pasel z denarjem, ko ne opravi ničesar. O, to je ptiček, in kake gozde ima! ‚Les‘, pravi, ‚imel bo zmeraj svojo veljavo; drugi boste hodili pónj v Trst, jaz pa v svoj gozd za Lipovcem. Še dragó ga vam bom prodajal!‘ Ta ne izpusti nikdar več, kar dóbi v svoje roke.«

Pri Plazniku sem našel vsa dobra svojstva našega kmeta: uka-želje, radovednost, gostoljubnost, štedljivost in prebrisanost. Dozdeva se mi, da je on poleti drugačen človek, kakor pozimi. Poleti so vse njegove misli pri gospodarstvu: ali pretehtuje svojo imovino, ali se pa v duhu bavi z gospodarjenjem sosedov, graja in hvali. Pri tem kaže resen obraz, na katerem se bere trud, skrb in pot in če mu uide časih kaka šegava beseda, tiče se gotovo kakor si bodi gospodarskih stvari. Pozimi pa se ves prelevi. Domišljija njegova nima toliko tehtovitih resnih stvari, da bi se ukvarjala ž njimi, dela prenehajo, prigospodarjeno leži v shrambah, čas odmóra in počitka je napočil. Takrat Plaznik rad sedéva za mizo in posluša povesti beračev, cunjarjev in potnikov o široširnem svetu in njega homatijah. Njegov obraz se v take čase razveseli, šegavost se mu razigra, jezik razveže in sam pripoveduje, kaj je kdaj tu ali tam videl in slišal. Pa tudi po zimi se v njegovih besedah spozna gospodarska duša in vir njegovih mislij se izlije napósled vselej na kak vrt, trávník, spašnik, v gozd ali na kak zélnik. Stopite po zimi v njegovo hišo, prepričali se boste, da govorim resnico. Izvolite, idite v duhu z menoj! —

Minulo zimo baveč se v Krašnji, nisem zamudil posetiti Plaznika. Bila je nedelja popóldne. Duh po kislini in tisto gosto, zaduhlo ozračje, ki nevajenemu človeku priskúti bivanje v kmetski hiši, puhnilo je váme, ko sem odprl vrata. Prišel sem prezgodaj, ker Plaznik in Plaznica sta bila s sinom Antonom še pri krščanskem nauku. V izbi so bile navzočne štiri osebe. Na klópi v kotu je čepela stara Plaznica v rjavi kočmajki, prevezana z majolkasto ruto. Pod klopjó pri péči je sedela dveletna deklica, premetavala lesenega zajca in v jednomér pela: »ajajá, ajajá«; okoli nje se je smukala in murlikala mačka. Pri stolu je stal Plaznikov mlajši sinček, svetlolas in drobnoličen, in preobračal je liste nekih svetih bukev, iskaje podob. Nad čelésnikom je molela izpod sive suknje bosa noga s črnim podplatom; globoko hropenje se je slišalo izza peči; tam je nekdo spal, odet s sivo suknjo.

Na moj pozdrav mi ni nihče odgovoril, kakor duh Hamletovega očeta je pokimala v kotu starka in izvlekla izpod krpe pipico nosogrejko. Tesnota obide človeka pri srci in osamljen se čuti, če zajde med stare, za ta svet odmrle ljudi, in med otroke, ki živé v svojih, odraslemu človeku že tujih sanjah. Poskusil sem to tesnobo pregnati s kakim pogovorom. Stopil sem k dečku in ga vprašal:

»Kaj pa ti pregleduješ, mali?«

»Tukaj-le . . . tega-le hočejo pa v vodnják bacniti,« odgovoril je dečko, kazaje na podobo Egiptovskega Jožefa.

»Kdo ga hoče?«

»Ti-le . . . bratje njegovi. Že ga držé.«

»Bratje? . . . A — á — brezbožniki! — Kdo si pa ti?«

»Plaznikov Janček sem.«

»Koliko si star?«

»Toliko, kolikor dôli Mohorčkova Francika; tisto pa ne vem koliko je ona.«

»Plaznikov je Plaznikov, zató pa odgovarja takó modro«, oglasila se je starka iz kota. »Oni-le gôri . . . sveti Janez Krstník je pa patron njegov.«

Pogledal sem podobe, pribite na steno nad mizo. Bil je tu naslikan beg v Egipt, sveti Janez Krstník, držeč v naróčaji ovčico, kateri je »umetnik« izvolil narediti konjsko glavo, sveti Mihael s téhtnico za naša dejanja, sveti Peter z liso na čelu in drugi. Da bi prečital napis, vzpel sem se k podobi, ki je predstavljala na moč pobožno svetnico, držečo v rokah neznanske klésče.

»Tista je pa sveta Polona, pomočnica za zobé,« začela je razlagati starka. »Poleg je sveti Štefan, konjski váruh; tista sta pa sveta brata Valentin in Peregrin, braníta nas neznanih boleznij in bolečin! Zraven je sveti Ureh, pomočnik v mrzličini bolezni.«

»Ali pomaga?« sem vprašal gledaje na svetnika.

»O pomaga, pomaga; vero treba imeti in priporočiti se mu, pa rad pomaga,« prikimala je starka in si prižgala nosogrejko. »Oni je pa sveti Anton, dober za prašičke,« poučevala je dalje. »Ta tukaj gôri je sveti Hrômelj, ki dela strelo in točo. Vi ne verjamete? Sevê, videl še ni nihče, kakó dela, ampak slišati je pred húdo uro, kakor bi kdo gôri v oblakih gonil brus, in takrat, pravijo, brusi se za nas šiba božja.« —

Ko sem se na tak način seznanil s pomočniki in zaščitniki Plaznikove hiše, jel sem se ogledovati po izbi. Tu so se nahajale naj-

različnejše stvari v bujnem neredu. Pa zaradi tega nereda Plazniku ne bom očital nemarnosti. Res mi skupina mnogovrstnih stvari, razmetanih in raztresenih po njegovi izbi, ni predstavljala take harmonične celote, kakeršno predstavljajo zbrani udje slavnega pesnika, vendar pa si kmetske hiše brez slikovite zbirke predmetov, ki so potrebni pri gospodarstvu, niti misliti ne morem. Pod klopjô pri pēči je ležalo zraven dekletca celo krdelo raznokalibernih čevljev in šóljnov, na drugi stráni pēči se je sušilo nekaj boróvih, višnjevkastih polén za luč; na drogeh okoli pēči so bile poobešene tri vrste rmene koruze in raznovrstna obleka. Ob zidu pri vratih je slonela metla poleg vreče žita; za klop je bila vtaknena sekira poleg čopice in dleta; pod oknom je ležal star klobuk poleg zakajene svetilnice, potemnelega ogledala, butarice špalovja, praznega kôrca in nedogorele trske. Izza kadúnj z narezano repo je gledal locánj jerbaščka za šivanje; ob stráni sta drugovala skledica vode in pehar suhih hrušek. Za mizo je ležala knjiga »Zgodovina katoliške cerkve« poleg obrabljene krtače in ogóljene nogavice. Na polici pod oknom se je valjala različna drobnjáv: zamašek, zarjavelo peró, košček mijla, pipec, naprstek, žebli, gómbi, nekaj mrtvih muh in berilo za ljudske šole. Pogledal sem v berilo in počil se iz njega, da ima človek oči zato, da gleda, da mu tiči nos sredi obraza, pod nosom pa da so usta, v katera devljemo jed in pijačo. »Oh, kake modrosti,« dejal sem sam v sebi, »in pa zdravega realizma uči se sedaj mladina!« Na omarico je bila nabita odprta pratika, poleg nje so visele dvoje brojaníce. Tudi v pratiko sem pogledal; iz nje sem razbral, da mora biti dan svete Barbare za Plaznikovo gospodarstvo važen in spomina vreden, ker je bil debelo začrknjen. Očrnela ura na zidu je leno ščrkala poleg rešeta, ki je visel na zidu zraven torbice za šolske knjige in kravjega lanca. V kotu pod starko je stala prazna zibel, ob stráni stolček na treh nogah.

Ravno sem bil dobro razmotril izbo, ko so vstopili Plaznik, Plaznica in Anton. (Pisatelj meni, da pride zaželena oseba k njemu vselej ravno ob pravem času, kar pa čitatelja ne ovira, da ne bi imel o tej stvári drugačnih, časih povse nasprotnih mislij.) Ko me je Plaznik ugledal, pritrknil je naglo z glavo, presukal klobuk z desne na levo, pomolil mi jekleno desnico in vzklilnil: »Ek — bigèc! — Kraksen? Kraksen?« Takó on pozdravlja vse ljudi, o katerih vé, da za silo razumó nemški, če pridejo iz tujih krajev nazaj v domačo vás Krašnjo, kateri so čudni Nemci dali ime »Kraxen«. Ko se je desnica moja seznanila s Plazničino in Antonovo in sem povedal, da se mi godí takó in takó, posadili so me za mizo. Plaznik je stopil k pēči, vzel trsko,

in potrkal ž njo na podplat, moleč nad čelěšnikom, na kar se je ótel, zategnen samoglasnik zaslišal za pečjó. Nekaj trenutkov zatem se je pokazala izpod sive suknje zatekla glava, ki ni bila nikogar drugega, kakor starca meni že od nekđaj znanega, katerega nekateri imenujejo Krókarjevega Martina, drugi pa veličajo za kirazirja.

»Hej, Martin, ali nisi nič lačen, pridi k mizi, nam boš povedal kaj!« zaklical je Plaznik. Martin je zlezel na čelěšnik, kjer se je vzdihujě — poslavljal s sladkim spancem.

»Ovbe, res, povejte, kakó je kaj v Bosni,« pričel je gospodar in sédel za mizo. »Vsakdo, ki pride od dólí, vé toliko povedati. Kakšna je prst dólí, ali je črna, ali rjava, ali kakšna?«

»Večinoma rjava,« sem odgovoril.

»Ali je suha, ali mastna?«

»Mastna.«

»Hentejte . . . je že res takó, kakor je pravil Plahútnikov Bolantin, da se dólí brazda světi, kakor obilo zabelen žganec.«

»Res, res. Po ravnih, rodovitih krajih mora poljedelec čakati. da mu solnčna gorkota osuší razorano zemljo, prej ne more zavleči sémena.«

»Tisto pa tudi ni prida. Zdaj . . . recimo, časih je po štirinajst dnij vreme oblačno in deževno, pa se kar zamudí setev.«

»Pripetí se tudi to.«

»Bog vé, ali je res kaj li . . . Bolantin je pravil, da dólí orjó s štirimi volí ali konji in da gre po pet ljudij k plugu. Ko pa urežejo jedno brazdo, sédejo v senco, naredé ogenj in kuhati začno črno kavo, katero neki zeló radi pijejo. In takó da orjejo jedno njivo po ves teden.«

»Saj res, nekateri blizu takó obdelujejo zemljo.«

Gospodar je zmajeval z glavo, ker ni mu bilo všeč táko gospodarjenje. Plaznica je postavila na mizo bokal tólkovca in pol hleba črnega kruha. Potem je vzela hčerko v naróčaj in prisedla k mizi. —

»V Bosni so samí Turčini, kaj ne?« vprašal je Plaznik.

»Ne samí; živé tam tudi starovérci.«

»Starovérci? . . . Ali tisti tudi kaj molijo?« vprašala je prestrašena Plaznica.

»Molijo, molijo, saj so kristjani,« potolažil sem skrbno ženico.

»Tisto vam pa jaz povem, kakó molijo,« začul se je gromki glas Martinov.

»No, pa ti povej, Martin, saj ti si tudi izkusil svetá, hoj, hoj!« dejal je Plaznik.

Martin je stopil s čelěšnika in se približal mizi.

»Kakó molijo? . . . Jeden počasi moli naprej: ‚brdájs — brdájs — brdájs!‘ — drugi pa hitro godejo za njim: ‚dru, dru, dru!‘«

»Hm . . . kakšna je pa že tista molitev?« vprašala je Plaznica in nagubančilo in obsenčilo se je nje čelo.

»A . . . takó molijo.«

»Ne vem . . . jaz sem starovérce videl po cerkvah in zeló pobožni so se mi zdeli. Posebno mi je ugajalo njih cerkveno petje,« omenil sem.

»Tisto je pa res, da tudi starovérce poznajo Bogá in devico Marijo,« dejal je Martin.

»Kje ste pa videli starovérce?« vprašal sem.

»Na Ogrskem in v Banatu.«

»Česa ste pa tam iskali?«

»Glejte, gospod . . . Vi ste gospod in Vam tudi gospod rečem. O jaz vem in poznam . . . Vi ste gèr — gèr!« (Martin je, kakor vsak naš človek, rad pokazal drobtinice, katere je ponabral na tujem.) »Jaz sem pa uboga reva, ki moledujem okoli dobrih ljudi in tudi Vas še poprosim darú.« Poslednje besede je govoril ponižano in pridurno, potem pa pristavil s preletečim glasom: »V mladosti svoji sem bil pa — ‚Nikolaj-kirazir‘ . . . ej — ej! . . . Dà!«

Tu je Martin iztegnil desnico, dvignil jo in razprostrl predpoptopne prste, lopnil se ob prsi in takó čudno pogledal náme od zdolaj gôri, da sta še Plaznik in Plaznica radovedna uprla v mé oči, kakor bi hotela razbrati, kaj mislim o nenavadnem móži.

Nisem utegnil izraziti svojega začudenja. »Nikolaj-kirazir« je sédel na stol póleg mene in pričel svoje povestvovanje, pri čémer je večkrat brisal svoja ustna. Temu lje bil kriv »redki plot« njegovih zób, kakor blagovolijo izražati se podlistkarji.

»V mladosti svoji,« pripovedoval je kirazir mahaje z roko, »prehodil sem, kaj pravim prehodil, na konji sem prejahal vso deželo ogrsko. Služil sem v polku Nikolajevih kirazirjev trinajst let, osem mesecev in pet dnij. To imam napisano in s pečátom potrjeno in ranjki gospod Jurij so mi samí prebrali. Ta gospod so me pa čislali, ker sem si dal tisti večer, predno sem šel k vojakom, odpreti cerkev in sem se poslovil s farnim patronom svetim Tomažem, ki me je tudi srečno privedel nazaj v našo faro. Nisem šel iz fare, kakor kak pogán, ne!« (Ugriznil sem se v ustna, ker se o podobnih prilikah nič

nisem poslavljaj s preljubim svetim Tomažem.) Dà, kirazir sem bil — zdaj sem pa star siromak, saj od Vas dobim tudi kaj vbogajme! Ne zamerite!»

Nisem zameril starcu.

»Ali veste, kje je na Ogrskem Kapolna?» vprašal me je.

»Kapolna pod Biškovcem? Kaj bi ne védel?»

»Pri Kapolni sem bil v bitvi devetinštiridesetega leta in pri Temešvaru v drugem škadronu Nikolajevih kirazirjev. Dà, bil sem, nič ne lažem, kakor drugi, ki so tudi hodili po svetu!»

Blagovoljni čitatelj pozna človeštvo v obče in naše preproste ljudi posebej, torej lahko sam ugane, katere besede je kirazir posebno naglašal. Vsakomu, ki je hodil po svetu, svetujem pa, naj bode oprezen, če pripoveduje o svetu in svetovnih dogodkih, ker zvedeni in natančni junaki bivajo po naših vaseh, korenjaki, ki imajo kdaj tudi razburjene živce in vselej trde, krepke pesti.

»Pri Kapolni je bil naš polk v ognji,« nadaljeval je Martin zastavno, važno in samosvestno, »in polovica naših ljudij je padla. Kakor je res, takó povem! O, kakó smo se bili, koliko smo takrat prelili krvi . . . tega vam, ljudje božji, ne morem dopovedati. Kaj menite — kadar od vseh strani grmé kanoni in udari kobalarija, takrat ni móči obdržati čilega konja. Ko zažvenketajo gôle sablje . . . ej — tu ni več nobene skrbi . . . smrt ali življenje . . . kaj to mari? — Bizom terémtete!»

Oj, kakó so se iskrile starini oči o navdušenem, pesniškem spominu na cvetočo mladost, na viharne dneve, v katere ga je zanesla usoda. Nisem se nádejal takega napliva pri preprostem, starem človeku. Kakó je deloval z roko, kakor da drži v nji bridko sabljo, udriha, bôde, seka, morí in kólje. Udaril je s pestjó takó silno ob orehovo mizo, da je zazvenelo okno. Plaznica je nepremično zrla v Martina, strastno tiščeč k sebi hčerko, ki je v stráhu zaplakala. Janček je zveraje se ob Plazničinem krilu plašno pogledaval na starega kirazirja. Plazniku je bila glava težka, pripognila se je tiho k mizi in položil jo je na sklenene roke.

»Pri Temešvaru pa nismo prišli v ogenj,« pripovedoval je kirazir z umirjenim glasom. »Kakor je res, takó povem! (Te besede je Martin večkrat ponavljal.) »Stali smo v zatišji nekega gozda in čakali povelja, da udarimo, pa tam so nam pomagali že Rusje, in opravljeno je bilo brez Nikolajevih kirazirjev. Pa tudi pri Temešvaru sem videl, kaj je vojska. Stali smo takó in čakali, čakali in gledali od jutra do večera. Za pol streljája od nas pa je peljala pot ozka

kakor ta miza in po nji je šel voz za vozom; in na vozeh so bili sami ranjeni vojaki. Nekateri je ležal, drugi slonel takó, ali sedel. In glejte . . . jeden voz se je prebrnil in razven voznika nikogar ni, ki bi pomogel ranjencem. Naš polkovnik pa je précej ukazal zlesti s kónj petim možém in iti na pomagaj, in med temi sem bil tudi jaz. Tetê, magarska tica ti . . . dosti sem že nakladal prej in pozneje, pa takó še nikdar ne.«

»Ali so bili težkí?« vprašal je Plaznik.

»Hoj, težkí! . . . Sámí Rusje so bili, močni, težkí ljudje in zarastli, kakor sveti Hrômelj, pohabljeni pa takó, da se nobeden še geniti ni mogel. Takrat sem se pa prepričal, da tudi starovérce niso pogani.«

»Kaj so bili tisti starovérce?« vprašala je Plaznica.

»Starovérce! Rusje so sámí starovérce. Ali dveh tistih ne pozabim nikoli. Jeden je imel strel v prsih. Pa smo tudi njega dvignili in klical je na pomagaj Bogá in devico Marijo, klical takó, da bi se bil smilil zverini. 'Kijó peščerska mati božja, kijó-peščerska mati božja!' je klical v jednomér in stiskal škapulir na krvave prsi.«

»O, Ježeš — Ježeš!« vzdihnila je Plaznica.

»Drugi nam je umrl na tleh. V smrtnih težavah je hotel še glavo dvigniti, pa sem mu pomogel in podstavil takó-le roko. Gledal sem mu v obraz; ali ni mogel iztrpeti mojega pogleda in rekel mi je, kakor vam tukaj zdaj povem: — 'Ne glej mi takó v oči!' — Liki takó je dejal. Po teh besedah mu je omahnila glava, vzdihnil je še in dal dušo Bogú.

»Kaj . . . ali ste vse naložili?« vprašal je gospodar kakor v sanjah. O . . . naložili, naložili.«

»Ali tudi mrtveca?«

»Mrtveca tudi.«

»Kaj pa potlej?«

»Nič . . . voznik je pogнал in jih peljal dalje.«

»Kam jih je neki peljal?«

»Kam bo siromake peljal . . . v nebesa, ali sam Bog vé, kam.«

Nastalo je kratko molčanje. Vsi smo zamaknjeni zrlí v temni obraz Nikolajevega kirazirja. Plaznica je porinila poln kozarec vina prédenj.

Ali v kmetski hiši, pri zdravih, delavnih, nerazvajenih ljudeh, ki še niso sužnji mehkužnih književnih izdelkov, ni prostora sentimentalnosti. Plaznik se je je otresel z besedami;

»Grozna je vojska, kaj menite, ljubi moji! Bog daj ljubi mir povsod in tudi med kralji in cesarji!« Vzravnal se je za mizo. »Tonče, idi, idi poklást živini, pa suknjo obleci!« dejal je Antonu, čvrstemu rdečeličnemu mladeniču, ki se je na klópi gostil s suhimi hruškami.

»Čemu mi bo suknja?« odgovoril je sin.

»Goloròk pa nikar ne hòdi, mraz je, voda gre kar na kùp.«

»Saj Vas tudi ne zebe v lice, čeravno ste gololici.«

»Glej ga, káko mi pové!«

»Tisto je le razvada taka, če kdo zmiraj tičí v suknji. Gospòda naj nosi suknje,« rekel je Anton in odšel goloròk.

Plazniku je bila prilika, pozvedavati o svetu. Zopet je položil glavo na sklenene roke in pričel:

»Takó bi dejal: — Rus, tisto mora biti hud naródec, ne vem pa ne!«

»O, hud, hud! Napoljóna je ugnal, katerega nobeden drug ustra-hovati ni mogel,« odgovoril je Martin.

»O Napoljónu sem pa še v pridigi slišala,« pristavila je Plaznica.

»Tisti je neki pogubil veliko duš kristjanskih in preganjal je tudi pa-peža.«

»Preganjal je papeža in razmèl vse kralje in cesarje.«

»Torej Rusa pa le ni strl, dejal si,« omenil je Plaznik.

»Sevé, kakó ga bo, če se mu je pa skril za Mrzlo mórje.«

»Glej ga, hudíka!«

»Napoljón ni poznal rusovskega svetá in morjá, pa je udaril na ladjah čez mórje za Rusom. Ko je bil sredi Mrzlega mórja, je pa čez noč zamrznilo in ladje so bile v led kakor ukovane. Rusje so na-vajeni hoditi po lédu, kakor mi po cesti, in planili so nánj od vseh strani in potolkli njegove vojske. Napoljón je bežal v puščavo in je v brlogu pod skalo delal pokoro za svoje grehe. Vender pa pravijo, da on ni vzveličan, ne vé se pa ne!« ...

»Ti ... dôli na Ogrskem je raván svet,« povzel je Plaznik po kratkem premolku.

»Sáma ravnina.«

»Dôli je Donava, tista vélika reka ... Moj ranjki oče so videli tudi dosti ljudij in zémelj, Bog jim daj nebesa ... Tam-le na čelész-niku so kàj radi sedévali in pripovedovali iz svojega vojaškega življenja. Pravili so nam, da so šli péš čez Donavo, pa ne po môstu.«

»Hudíka, jaz sem pa dvakrat jahal čéznjo, pa tudi ne čez kak most, ampak kar takó čez.«

»I, kakó že?« začudila se je Plaznica. »V bengéljih se bere takó, da se je zgodil čudež tak, da so hodili po morji, kakor po suhem.«

»Glej . . . jaz sem pa čez Donavo jahal brez čudeža — po lédu.

»Moj oče so šli tudi po lédu čez. Tista reka pa po zimi trdo zamrzne.«

»Dà, ob hudi zimi, sicer pa ne.«

»Oče so služili pri péšcih na Hrovaškem in nekje daleč dólí še ónostran Ogrskega, blizu tam, kjer biva sam Rmán.«

»Rmána je pa spomladi vse zeleno pred našim uljnakom,« pri-
teknila je Plaznica.

»Tudi so ljudje, katerim se pravi Rmání, samó mi prav ne vemo, kje. Na okó so neki takšni, kakor medvedje: temne polti so in kožuhe nosijo narobe.«

»Pa buče jedó, surove. O, poznam, poznam!« pristavil je vzne-
seno kirazir in pritrdil z glavo.

»Hm, da so na svetu tudi taki ljudje, ki buče jedó,« pridejala je Plaznica. »Pri nas jih dajemo svinjam.«

»Ogrskega svetá pa ranjki oče kar nahvaliti niso mogli: dólí pšenica obilo rodí, pa sená je dosti. Dólí so lahko trdni kmetje. Ej, da imamo pri nas tak svet!« Plunil je Plaznik in urezal kirazirju kos kruha.

»Tudi tvoja zemlja ni slaba«, dejal je Martin, zvečé ajdov kruh.

»A . . . še za ajdo ni! Kaj bi v teh plitvih bregéh!«

»Pa jo znaš obdelavati. Ti si pravi gospodar!«

»Takšen, kakor drugi.«

»Ni res. Le poglej Bavčka, kakšno posestvo je imel in kakó je je zapektál.«

»Zdaj mu pa sin kôstanj nosi po vaséh in prodaja ter očeta opravlja,« primeknila je Plaznica.

»Oj, Plaznik, ti znaš, ti imaš pratiko v glavi, ti bi muhe koval, ko bi ti kdo delal podkvé,« pohvalil je kirazir in izpil kozarec tól-
kovca. Gospodarju in gospodinji se je taka hvala zdela prilična, pri-
merna in upravičena. Smijoč pogled je letel od Plaznika na Plaz-
nico in obratno. Ta zadovoljni pogled mi je povedal, da so pri Plaz-
nikovih še vse shrambe polne lanskíh pridelkov, da od lanske pšenice
niti zrna prodali niso, da stóji v hlevu devet repov govédi — toliko
jih ni bilo še nobeno zimo — in da se je dolgo zaželeni Bavčkov vrt
že pripojil Plaznikovini. —

»Martin, res, tega nam še nisi nikoli povedal, ali si pri vojaki-
h kdáj ukradel kaj in pofulil?« vprašal je Plaznik. »Svoje dní je šlo po

naši dolini toliko vojaka na Laško in nazaj, in kradli so pri nas takó nazarensko, kar se je dalo.«

Kirazir je pogoltnil drobec kruha in se prihuljeno posmijal.

»Ukradel nisem, kar takó sem vzel!«

»Pa nisi bil nič kaznovan, je li?«

»O kaznovan, čeravno je bilo ob vojskinem času; pa kar po nedolžnem so me zaprli.«

»Po nedolžnem? Kakó li?«

»To je bilo takó. Nekega dné smo jezdili takó čez polje v neko vás, kjer smo ostali štirinajst dnij. Ob stráni škadrona je jahal naš kapetan in gledal po naših konjih; posebno na mojega se je bil nateknil: zdel se mu je menda bolj suh, kakor drugi. 'To pa že ni prida,' mislil sem si, 'bo pa že zopet raport ali vizita.' Ali kapetan je bil tisti dan dobre volje. 'Kirazir Urbanija,' zavpil je — mene pišejo za Urbanijo — 'kirazir Urbanija, poglej na levo in pazi, da te ne ugrizne óna detelja. Ali jo vidiš?'« —

»Oj, ti premiljón, ti . . . kakó te je pa napeljavaval!« vzkliknil je Plaznik in pridvignil klobuk.

»Vidim, gospod kapetan« — odgovoril sem. Pokimal je z glavo in oddirjal, kakor veter. Ogledaval sem tisto deteljo . . . suha je bila in v kupu in prav blizu vási. — 'Že vem, že dobro' — mislim si. Povem tovarišem, kakó in kaj. Po nóči, ko je v vási že vse spalo, odpravili smo se z vozom samótež po deteljo in vso smo naložili. Kakor je res, takó povem! Nametali smo jo konjem, da je bilo veselje. O ti magarska tica ti . . . kaj se je zgodilo? Vsi konji so od nje zboleli. Glejte, tista detelja je bila prepozno pokošena in taki oprhnejo pri tleh vsa peresca.«

»A hudimana . . . taka pa že ni za žival ne,« potrdil je Plaznik,

»Drugi dan sem stal pri raportu. Kapetan je razgrajal náme, zakaj nisem pogledal, kaj sem ukradel. 'Hudíka,' sem si mislil, 'kakó bom pogledal, ko je bilo tačas, kadar sem kradel, taka temà, kakor v peklu.' Toda rekel nisem ničesar, potulil sem se in šel v ječo. Pet dnij sem sedel. Pa je kapetan sprevidel, da mi je storil krivico. Ko je bila vojska končana, vzel me je k sebi za ordinanca. Druzega posla nisem imel pri njem, kakor obleko sem mu krtačil in njegovega psa sem vodil na izprehod. To vam je bil čuden človek . . . tak . . . oh! Imel je tri izbe za stanovanje. V prvi so bili sámí čevlji, kakih petdeset parov, za vrstjo postavljeni ob steni, v drugi izbi so se nahajala sama sêdla, vajeti in uzde, v tretji je pa spal. Če je prišel po nóči domóv in je ležal njegov pes na postelji, pustil je psa v miru po-

čivati, sam pa je légel na tla na konjska pregrinjala in si dël sêdlo pod glavo. Tak človek je bil.«

»Ali je bil prismojen, ali kaj?« vprašala je Plaznica.

»Čuden človek je bil in dober. Ko sem šel od vojakov domóv, podaril mi je deset goldinarjev in dvoje čevlje.«

»Glej, dobro se ti je obnesel,« dejal je Plaznik in pritrknil z glavo.

»Ni bil prismojen, ne. Pri toliko gospodarjih sem pozneje služil, pa nikoli nisem dobil vkupe deset goldinarjev.« Spomin na darežljivega kapetana in na davno minule čase je privabil solzo v kirazirjevo okó. »Prav človek je bil tisti. Bog vé, ali še živí in kje je.«

Martin je pogledal náme, kakor bi pričakoval od mene kakega poročila o svojem kapetanu. Žál, da nikjer nisem naletel na dobrodušnega čudaka.

»Glejte«, obrnil se je kirazir k meni, »nikdar še nisem bil pijan belega kruha, vender pa lahko rečem, da se mi je godilo pri vojakihi še najboljše. Ko bi le vedno ne bil mislil na dom, na krašénjske in moravške hribe, kdaj jih bom zopet videl. Kakor je res, takó povem: pravega dóma nisem imel nikjer; predno sem šel k vojakom, služil sem tu in tam pri gospodarjih; ali navajen sem bil teh krajev. Zdaj na stara leta pa brnjám pri dobrih ljudeh in največ sem še pri Plazniku. Naj mu povrne Bog stotero, kar je meni revežu storil dobrega. Smréčja ali jélšja še nadrobim za stéljo, ali živini prinesem klaje, ali poleno razcepim za luč, ali pazim na otroke, za težka dela pa nisem več, takó sem opešal. Soseska bi me morala živíti, pa čemu, rajši sam lazim okoli, saj je še dosti dobrih ljudij na svetu . . . Oj — oj . . . kakó me je zgrabilo v nogi . . . to je moj večni spomin na zimo osemínštiridesetega leta. Naj komárijo drugi po svetu, záme je po zimi za pečjó najboljše.« Rekši je kirazir vstal in švépal za peč.

Do trdega mraka sem sedél pri Plaznikovih. Gospodar je navrnil govorico zopet na Bosno: vprašal me je, če dôli rase ajda, če rodí sadje, če Bošnjaki tudi slamnike nosijo, če je res, kakor je pravil Plahútnikov Bolantin, da prinese Bošnjak po dva naróčaja drv na konji v mesto na pródajo, če zahaja dôli solnce tudi na notranje kraje. Tudi Plaznica se je vtikala v pogovor, pa ona ni kazala tiste ukaželjnosti, kakor nje mož, ki se ni mogel načuditi svétu, da je takó mnogovrsten in pisan, ona je kazala bolj mišljenje tistih ljudij, ki učé, da le jedno je potrebno in da za tem jednim naj vré vse človeštvo.

Kirazir je že smrčal za pečjó, ko sem se poslavljal s Plazni kovimi. —

Bog te živi, kmetska hiša slovenska! Tvoji sinovi na tujem te ne morejo pozabiti. Kadar se te spominjam, vprašam te, ali si srečna zdaj, ali te ne bodo poplavili novodóbní zakoni, ali ti bo kaj pomogla nova šola, ali ti je res, kakor pravijo stari očanci, cvetela prava sreča v minulosti, v časih poštenja, preprostosti in najivnosti, takrat, ko še ni bilo toliko davkov in gospóde, toliko tovarn in železnic, dividend in superdividend, spekulantov in sleparstva? . . . Bog te nam ohrani, ti jedini steber národu! Bog te živi! Bog te živi!

Véli moj cvet.

Ó spávaj in snívaj sladkó! . . .
Počasí, ti vétrec pomládni,
Tihótno šumévaj, lehnó
Čez grob mi predragi, čez hladni! . . .
O spávaj in snívaj
In pôkoj nebeski te krívaj . . .
Tu zunaj še vedno hrumí in šumí,

Sloním ob lipo sámcat záse
In čakam . . . koga vender čakam?
Mračí se že; sloním še vedno
In mislim ter zamišljen plakam.

Pomládna noč. Blesté se zvézde,
Dehtí vijole nežni cvet;
Zemljó objemlje sèn čarôben,
Sladkó počíva širni svet.

Porúšeni načrti! . . . Jeden
Stojí še sam, ljubó gojén;
Kar jih srcé sanjálo moje,
Med vsemi najmilejši sèn.

1.

Prihaja, odhaja pomlád,
In cvetje za cvetjem dehtí in miní,
Rodí se, umíra ž njim tóliko nád!
Tu dóli je mirno . . .
Nagíblje se solnce za tèmno goró,
In mrak že léga na zémľjo širno . . .
O spávaj in snívaj sladkó!

2.

Lehkótno po zelenih vejah
Večérna sápicá šumeva,
In luna vzhaja tiho, nemo,
V daljini béli križ obseva . . .

3.

Zamán si iščem jaz počítka.
Okó roseče mi bedí:
Spomin teží mi dušo jedno,
Spomin o njí, ki v grobu spí.

4.

Oj, domovina! . . . Željam, mislim
Jedíno ti sredíšče sí,
Samótnega življenja méni
Najdražje ti skrovišče sí!

Jos. Ant. Klemenčič.

